

ENGANXATS AL RIURE ☺.
UNA MIRADA ANTROPOLÒGICA A L'HUMOR EN
L'ESCRITURA SOCIAL ENTRE ADOLESCENTS

Cristina Aliagas Marín

L'humor és un fenomen clau per entendre com molts estudiants de Secundària viuen la seva vida dins i fora de l'institut. En aquest sentit, l'estudi de l'humor adolescent és una porta d'accés per comprendre millor com són els joves.

L'objectiu d'aquesta ponència és explorar les característiques de l'humor entre els adolescents a partir de l'anàlisi dels textos socials, en paper i digitals, que s'escriuen en el context de la seva xarxa social. La perspectiva d'anàlisi que s'adopta pretén fer dialogar els treballs antropològics sobre l'escriptura social, en bona part impulsats pel marc teòric dels Nous Estudis de Literacitat (*New Literacy Studies* —d'ara endavant NEL: Ivanic i Hamilton 1990; Street 1993; Baynham 1995; Barton & Hamilton 1998), amb alguns estudis generals sobre l'humor (Viana 2004; Androutsopoulos 2010).

Els NEL aglutinen els treballs que, des d'una perspectiva teòrica sociocultural i amb metodologies etnogràfiques, han documentat i descrit les pràctiques lletrades contemporànies de grups socials i cultures diferents. Assumint la mirada dels NEL, la finalitat d'aquest estudi és acce-

NOTA: Actualment, l'autora forma part del projecte d'investigació «IES 2.0: Prácticas letradas digitales. Materiales, actividad de aula y recursos lingüísticos en línea» (EDU2011-28381, del 1-1-2012 al 31-XII-2014), dirigit per Daniel Cassany i adscrit al Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge de la Universitat Pompeu Fabra. També col·labora amb el projecte de recerca «Literatura infantil y juvenil digital: producción, usos lectores, recepción y prácticas docentes» (EDU2011-26141, Ministerio de Ciencia e Innovación, 2012-2014), dirigit per Teresa Colomer i adscrit al Departament de Didàctica de la Llengua, de la Literatura i de les Ciències Socials de la Universitat Autònoma de Barcelona. Ambdós projectes formen part dels Programas Nacionales del Plan Nacional de Investigación Científica, Desarrollo e Innovación Tecnológica 2011.

dir a l'univers dels adolescents des del seu món, des de la seva llengua i des del seu humor per, en última instància, convertir les seves pràctiques humorístiques escrites en objecte d'interès i d'estudi.

L'escriptura social dels adolescents

Des del llenguatge de l'antropologia de l'escriptura dels NEL, el concepte «text social» —també anomenat «text local» o «vernacle» (*local* o *vernacular text*)— es refereix a aquell conjunt de pràctiques textuales en les quals la gent participa en la seva vida quotidiana, al marge de les institucions socials. Aquestes pràctiques d'escriptura formen part de l'organització individual o compartida de grups socials i comunitats. Es tracta de formes d'escriptura privades, generalment escrites amb una llengua no necessàriament estàndard i sovint apreses informalment. Els textos socials solen estar vinculats a l'experiència quotidiana de les persones i serveixen per assolir motivacions personals. Una carta privada, una felicitació, una postal, un SMS, un diari personal o un bloc serien exemples de textos socials.

Els textos socials es distingeixen dels «textos dominants» (*dominant* o *prestigious texts*), que són els que estan associats a pràctiques d'escriptura socialment predominants, que serien aquelles legitimades per certes institucions o cercles de poder com a maneres «correctes» d'utilitzar la llengua escrita. El comentari de text acadèmic, els llibres que formen part del cànon literari o poètic d'una cultura o el text acadèmic serien exemples de textos dominants. La idea de les pràctiques lletrades dominants inclou tant els textos als quals històricament s'ha assignat, en una comunitat sociocultural determinada, un valor simbòlic especial, com les maneres d'escriure'ls, llegir-los, emprar-los, valorar-los i parlar-ne. Aquests escrits socialment i acadèmica prestigiosos es caracteritzen per emprar les llengües estàndard o dominants i per reproduir certes prescripcions de gènere, estructura, mode i to del discurs.

Els textos socials que els joves escriuen en la seva vida privada no han estat gaire analitzats, potser perquè socialment es consideren frívols i de baixa qualitat lingüística i discursiva en comparació amb el text acadè-

mic o literari, potser perquè són de difícil accés, en formar part de la seva intimitat. Durant les darreres dècades, alguns antropòlegs de l'escriptura —generalment anglosaxons— han reivindicat l'escriptura social dels joves com a objecte d'estudi científic. Per una banda, argumenten que permet conèixer amb més profunditat com és el món i la psicologia dels adolescents i, per l'altra, consideren que també permet documentar, a través dels textos que els joves produeixen en línia, els canvis accelerats que s'estan produint en les maneres de llegir i d'escriure al món contemporani; un món marcat per la irrupció de *Google*, de la tecnologia i de les xarxes socials. Alguns dels arguments als quals sovint apellen per reivindicar l'escriptura del jove com a objecte d'estudi científic són els següents:

L'escriptura social és un mitjà habitual entre els joves per comunicar-se amb els seus amics, que els ajuda a entendre el món que habiten i que sovint fan servir per gestionar emocions noves i fortes, com l'amor, l'odi o les relacions d'amistat.

L'escriptura social dels joves és un espai del món peculiar en el qual la vida i la lletra conflueixen, de manera que hi ocorren aprenentatges socials i lletrats significatius.

L'estudi de l'escriptura social dels adolescents permet accedir a les visions que els estudiants tenen sobre la llengua, els textos, la comunicació escrita, la vida, les relacions socials i també l'humor.

Alguns dels pocs antropòlegs que s'han interessat per l'escriptura adolescent s'han centrat en els textos socials que els joves escriuen en paper (Shuman 1986; Camitta 1987, 1993; Knobel 1999; Moje 2000; Ahern 2001; Maybin 2007), i d'altres han posat la lupa als textos que els joves escriuen en el context digital (Finders 1997; Mahiri 2004; Davis 2006; Thomas 2007; Gillen 2009; Williams 2009). Recentement, a Catalunya han començat a créixer els treballs que, des de la mirada dels NEL, documenten què escriuen els joves al marge de l'escola (Sanz 2008; Cassany, Hernández i Quer 2008; Cassany i Hernández 2011; Aliagas 2011).

Plorar, estimar i riure

L'estudi pioner en aquest camp, ara un clàssic, és el de l'antropòloga Míriam Camitta, *Invented Lives: Adolescent Vernacular Writing and the Construction of Experience* (1987), amb el qual l'autora demostra la varietat de textos socials o vernacles que organitzen la vida social de l'adolescent. Camitta descriu la varietat d'escrits produïts al marge de l'escola per joves d'una àrea urbana de la ciutat de Filadèlfia, i els contrasta amb els escolars. El treball és una etnografia de tres anys basada en converses amb els estudiants sobre les circumstàncies de l'escriptura i les intimitats representades als seus escrits. A través de l'anàlisi de notes, cartes, entrades escrites a diaris personals, poemes, rimes de rap, paròdies i textos copiats a les llibretes escolars, l'autora conclou que aquesta escriptura social (de vegades privada) desenvolupa funcions importants en la vida dels estudiants, que nosaltres resumim en tres accions metafòriques: plorar, estimar i riure.

A través de l'escriptura social i privada, els joves textualitzen, comuniquen i gestionen les seves emocions:

«ploren» quan senten nostàlgia per la seva infància, quan se senten incompresos pels adults, quan se senten disconformes amb els valors ètics del món en què viuen, quan se senten frustrats pels propis ideals o quan pensen, espantats, en la mort;

«estimen» quan expressen per escrit emocions molt fortes relacionades amb el descobriment de les dues cares de l'amor i de l'amistat (quan aquests vincles generen plaer, però també quan desencadenen conflictes i generen ràbies o sofriment);

i «riuen» quan empren l'escriptura per exaltar l'amistat com un valor inqüestionable o per passar-ho bé ridiculitzant la serietat, jugant a trencar les convencions socials, atacant les formes, les rutines i els patrons que estructuraven el món i la cultura que habiten.

L'objectiu d'aquesta ponència és mostrar, a través de l'estudi d'una colla d'estudiants, la tercera funció que els textos socials dels joves desen-

volupen, la de riure, amb la finalitat de caracteritzar com és l'humor escrit dels joves i què els aporta en termes d'identitat social.

La colla de l'Arnau

Els protagonistes d'aquesta ponència són quatre estudiants que, entre els anys 2006 i 2010, formaven part d'una colla d'un institut cèntric de Barcelona. El que unia a aquests joves era que estaven «enganxats al riure». El dibuix següent (imatge 1), fet per l'Arnau¹ un dia a la classe de música, ens serveix per presentar el grup. Les caricatures focalitzen i magnifiquen alguns dels trets distintius de la personalitat de cadascun dels membres del grup.

1. Caricatures dels membres de la colla dibuixades per l'Arnau, extretes de la historieta «Un día en la playa».

Al centre de la renglera de caricatures hi ha l'Arnau, el cap de la colla, que s'ha autodibuixat més petit per representar el fet que era, entre els seus amics, el baixet. A la seva dreta, al centre del dibuix, hi apareix el Ferran, amb el seu tupè característic. El Ferran s'havia guanyat la reputació, entre els seus companys d'institut, de ser el «gamberro listo», en ser capaç de combinar una vida social molt intensa amb l'exigència acadèmica de treure bones notes. Els seus amics em van deixar clar que el Ferran era

1. Seguint els protocols ètics de la investigació etnogràfica, tots els noms són pseudònims. D'altra banda, els noms reals també s'han desdibuixat o esborrat en els textos socials dels informants que es mostren en aquesta publicació.

«la bandera que todos queremos seguir». A la seva dreta hi ha el Jaime, un noi d'origen xilè que va arribar a Barcelona amb 8 anys i que era un aficionat als esports; per això, l'autor del dibuix el relaciona amb la seva pilota de bàsquet. A l'esquerra de l'Arnau trobem el Manuel, el pallasso de la colla («con él, la risa está asegurada», em deien els seus companys), i al seu costat la Roxana, una de les noies de la colla. L'autor del dibuix exagera la seva feminitat per representar el rol de noia que tenia a la colla.

El dibuix il·lustra dos fenòmens característics de l'humor escrit dels joves: la caricatura dibuixada i el recurs de l'exageració. Els textos socials dels adolescents solen estar acompanyats de caricatures dels amics amb les quals es distorsiona la realitat per ressaltar, en clau còmica, els trets físics, socials o psicològics més distintius de la persona dibuixada. Sovint, aquestes caricatures formen part de narracions humorístiques més extenses en les quals es representen escenes viscudes pel grup d'amics. Aquestes representacions gràfiques solen estar construïdes a partir del recurs de l'exageració o simplificació d'aspectes concrets, amb el qual s'aconsegueix desencadenar certs efectes grotescos o còmics. El sentit de l'exageració no només dona personalitat als dibuixos que els adolescents fan, sinó que també impregna el seu humor verbal i escrit.

La relació d'amistat entre aquests companys d'institut, almenys durant la seva etapa a l'institut, no es pot entendre sense considerar que bona part de les seves interaccions, de les seves converses i fins i tot dels textos que s'escrivien o dels dibuixos que feien, estaven en molts casos tenyits d'humor. Més endavant es veurà que aquest humor a voltes era enginyós i que a voltes era un pèl més àcid i groller.

Context de recerca, corpus i preguntes d'anàlisi

Les dades emprades per analitzar l'humor a la colla de l'Arnau formen part de la tesi doctoral *El desinterès lector adolescent* (Aliagas 2011). Aquest treball etnogràfic contribueix al camp d'estudi dels NEL amb dades sobre les pràctiques de lectura i d'escriptura d'alumnes que des de l'aula de llengua i literatura de l'etapa de Secundària se'ls posicionava amb etiquetes com «és poc lector», un «lector desmotivats» o «resistent» o un «mal estudiant».

En concret, aquesta etnografia documenta el que l'Arnau i els seus amics llegien i escrivien en diversos contextos de la seva vida social que eren rellevants per a ells: a l'institut —context en el qual hi havia el nucli de la seva resistència lectora—, a casa seva, a l'entorn laboral, als seus espais d'oci (relacionats amb el futbol, el bàsquet i els jocs de rol) i la comunicació en paper i digital a la xarxa social. L'estudi conclou que, malgrat les dificultats acadèmiques que aquests estudiants mostraven a l'aula de llengua i de literatura, en les seves vides participaven (com a fans del Barça o jugadors de jocs de rol) en pràctiques riques en lectura i escriptura com, per exemple, llegir diàriament i amb mirada crítica els diaris esportius o llegir les novel·les vinculades al món dels jocs de rol.

Durant el treball de camp amb aquests joves, inicialment centrat en les pràctiques de lectura dins i fora de l'institut, aquests estudiants em van voler ensenyar alguns dels textos que havien escrit. La seva aportació va fer que els objectius inicials de la recerca s'ampliessin també a les pràctiques d'escriptura de la colla en les quals participaven dins i fora de l'institut. Al llarg del treball de camp em van mostrar 27 textos en paper que havien escrit en privat o que s'havien escrit entre ells o amb altres companys i companyes, com cartes, poesies de flirteig, notetes de classe, textos íntims i diaris escrits entre ells i les nòvies. D'altra banda, també vaig analitzar una selecció de 62 interaccions extretes dels seus perfils de *facebook* i blocs, i que es van seleccionar perquè es referien a alguna cosa que remetia al món de l'institut o perquè en parlaven directament.

L'objectiu d'aquesta anàlisi sobre l'humor als textos socials a la colla de l'Arnau és tornar a analitzar, però en aquesta ocasió des del punt de vista de l'humor, alguns dels textos, en paper i digitals, d'aquesta colla d'amics. La interpretació de les dades es planteja a partir de les preguntes d'anàlisi següents:

- a. Quan es produeix l'humor escrit als textos socials d'aquests adolescents?
- b. Com és aquest humor?
- c. Què aporta l'humor, en termes socials i d'identitats, a la colla d'amics?

Vegem, a continuació, algunes de les característiques de l'humor dels joves a través de tres exemples força representatius dels fenòmens humorístics més recurrents al corpus de textos que s'ha analitzat.

El plaer de riure i fer riure

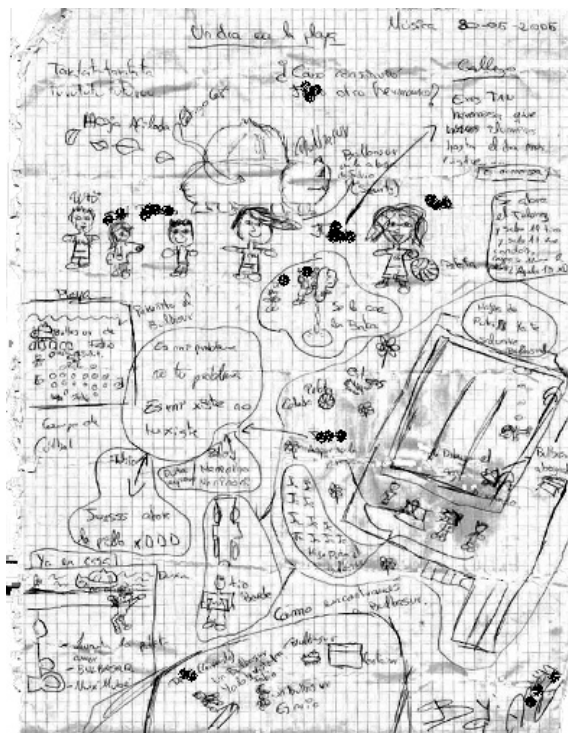
El primer exemple posa sobre la taula la importància que té el riure des de la perspectiva del que aporta a les amistats entre els adolescents.

L'Arnau és l'autor d'aquesta historieta il·lustrada, que explica una història viscuda amb els amics a partir d'alguns dels recursos multimodals de representació del significat que són típics del llenguatge del còmic (el text, el dibuix, les vinyetes, els globus...). L'Arnau va produir aquest artefacte lletrat multimodal (vegeu la imatge 2) un dia a la classe de música de 3r d'ESO. El cap de setmana anterior l'havia passat amb els seus amics a la platja de Castelldefels i s'ho havien passat molt bé, és a dir, que havien fet broma i havien rigut molt. Aquell dia, l'Arnau estava avorrit a classe i es distreia recordant mentalment les aventures del dia anterior, de manera que va decidir crear un text-resum dels moments més divertits que havien ocorregut el diumenge anterior. Va fer-ho a la seva llibreta escolar, fent veure que prenia apunts.

L'aventura havia començat a l'estació de tren Sants Estació, de Barcelona, quan ell i els seus amics es van trobar un Bulbasur² de peluix al terra que, creien, li havia caigut a algun nen. Al Ferran (el «gamberro listo») li va fer gràcia i el va agafar fent veure, de broma, que l'adoptava, com si el Bulbasur fos el seu germà petit. A partir d'aquesta reacció inesperada del Ferran, els amics van desplegar, durant tot el dia, una ficció narrativa humorística en la qual el Ferran cuidava el Bulbasur i els amics els feien la vida impossible.

2. Personatge del món del manga associat al món dels pokemons que és molt popular entre els nens i joves perquè apareix a diversos jocs de la Nintendo. De fet, un Bulbasur és un pokemon que té forma de rèptil quadrat i que es distingeix dels altres pokemons perquè té una protuberància al llom on representa que hi té una llavor plantada que creix quan es rega. Als jocs de la Nintendo, el Bulbasur es defensa disparant llavors.

2. Historieta «Un día en la playa» creada per l'Arnau.

L'autor del text va posar títol a l'aventura (*Un día en la playa*) i un subtítol en forma de pregunta (*¿Cómo consiguió Ferran otro hermano?*). L'interrogant del subtítol dóna sentit a les escenes de l'aventura que es relaten a continuació, i que en conjunt donen resposta a la pregunta. També cal dir que el subtítol en forma de pregunta és, des del punt de vista de l'Arnau, un element connotat perquè, des de la seva sensibilitat audiovisual, recorda els subtítols que obren alguns episodis de dibuixos animats. En concret, en una entrevista al voltant d'aquest artefacte lletrat, l'Arnau va revelar que, mentre produïa la historieta, tenia al cap la música dels dibuixos de manga Doraemon, i que per això la va textualitzar a la part superior esquerra de la seva historieta (*tartatataratata turututututuru*). Per tant, en clau humorística, l'Arnau estava invocant

la ingenuïtat de les vides del Nobita i del Doraemon, que viuen feliçment fins que sempre, sobtadament, els passa alguna cosa que els porta a una aventura. I això és, de fet, el que li va passar al Ferran, aquell dia a la platja.

La historieta relata les aventures amb el Bulbasur a la platja, al camp de futbol, a la piscina i fins arribar a casa. Durant tot el dia, el Ferran va fer de germà gran que cuida el germà petit i els altres es van dedicar a fer-li tot tipus de coses en aquest Bulbasur per aconseguir que el Ferran sortís a defensar-lo en el seu rol de germà gran. Què li feien? L'amagaven, l'ofegaven a l'aigua del mar per veure si la llavor es convertia en una flor, li intentaven tallar la protuberància... I sempre passava que el Ferran sortia a salvar-lo, tal com queda reflectit en totes les escenes de la historieta. Aquest era el joc, aquesta era la gràcia, i així es van passar tot el dia: coconstruint aquesta ficció humorística que a ells els feia riure.

L'anàlisi d'aquest text multimodal fa visibles alguns aspectes interessants relacionats amb el tipus d'humor escrit dels adolescents.

En primer lloc, aquest artefacte lletrat mostra el poder que el discurs audiovisual té en la imaginació humorística dels adolescents, que fan més divertida la seva vida recurrent als seus referents audiovisuals (en aquest cas, el Doraemon i el pokemon-bulbasur). D'altra banda, la historieta de l'Arnau també mostra que hi ha una relació estreta entre el llenguatge multimodal del còmic i la representació de l'humor escrit, com si els adolescents veiessin el còmic com un mitjà eficaç per expressar sobre el paper el seu sentit de la comicitat.

En segon lloc, aquest exemple també il·lustra el plaer que senten els adolescents per riure i per fer riure, és a dir, el plaer que els causa invertir el temps parlant de coses que els fan gràcia, sense més finalitat que estar junts i passar-ho bé. «Riure» és el que aquests amics van fer al llarg d'un dia a la platja. Certament, això pot semblar frívol des dels ulls d'algú extern al grup, però, des de la lògica interna de la colla, la diversió significava unió, en tant que la comunicació i les relacions fluïen per mitjà de la broma.

De fet, l'Arnau va crear un text-resum d'aquell dia tan especial per seguir rient amb els seus amics. Quan va acabar-lo, el va mostrar a la colla,

després de classe, i van seguir rient mentre recordaven els moments més divertits d'aquell dia a la platja. La historieta va ser, per tant, una estratègia per allargar la diversió. Finalment, l'Arnau va decidir regalar-la al Ferran (de fet, aquest text em va arribar pel Ferran). En una entrevista amb ell al voltant d'aquest artefacte lletrat, em va explicar la història que hi havia al darrere:

Es una historia que me hizo Arnau, dibujada (...) es una historia de risa que pasó un día en la playa, salimos varios y Arnau puso gráficamente las cosas que pasaron intentando bromear lo más (...) luego me regaló la historia porque *nos lo habíamos pasado muy bien gracias a mis idioteces... bueno, y también sus tonterías, jeh!*

(Entrevista 16: 1195–1200).

La darrera idea del seu discurs (ressaltada en cursiva) aporta un tercer aspecte clau per conèixer una mica més a fons com funciona l'humor en aquesta colla, més enllà dels textos socials. La construcció social de l'humor estava relacionada amb el fet d'acceptar el pacte tàcit de ser, en una determinada situació, l'objecte del riure del grup, acceptant que ser ridiculitzat pels altres és un joc que no perjudica les identitats personals i que, en canvi, aporta benestar al grup. En aquest sentit, cal notar que hi ha una diferència qualitativa entre «ser objecte del riure dels altres» i «ser objecte del riure, però també riure amb els altres». Lògicament, l'humor que consisteix a mofar-se dels altres té uns límits. Hi ha, per tant, una frontera que separa l'humor benigne (el que genera diversió) de l'humor més satíric o punyent (el que pot portar una persona a sentir-se incòmoda i ofesa).

En aquesta colla, la clau de com funcionava l'humor era que tots reien de tots i que aquest «ser el centre de les rialles» s'anava distribuint més o menys equilibradament entre tots els membres de la colla, tot i que alguns com el Manuel (el pallasso de la colla) acceptessin més protagonisme, potser pel seu carisma i desimboltura verbal. La regla sobreentesa que el Ferran expressa espontàniament a l'entrevista («nos lo habíamos pasado muy bien gracias a mis idioteces... bueno, y también sus tonterías, jeh!») es podria resumir dient que el que no valia en aquell

grup era «jo ara ric de tu, però, quan tu riguis de mi, jo m'enfado». Això no valia! Com em va dir el Ferran en un moment posterior a l'entrevista, «todos pringamos para reír juntos».

Els jocs amb les paraules cultes

Un segon tipus d'humor força freqüent entre els estudiants és aquell que consisteix a ridiculitzar el significat de les paraules cultes o utilitzar-les de manera creativa i sorprenent. Vegem-ho a través d'un exemple concret extret del *facebook* del Jaime:

3. Captura de pantalla «Un atac filosòfic al *facebook* del Jaime».

El Jaime, fill de dos professors universitaris de renom que publicaven molt, tenia una frustració amb la seva expressió escrita. S'avergonyia de la seva escriptura i per això tenia el costum d'eliminar els textos acadèmics, socials i privats que escrivia; fins i tot, de tant en tant, també eli-

minava el seu historial de *facebook*. Això generava discussions amb els amics, que es queixaven perquè el Jaime també esborrava els comentaris que li havien deixat al seu mur de *facebook*.

Un dia, la Roxana es va enfadar moltíssim, en obrir l'ordinador de casa i veure que el Jaime havia tornat a esborrar l'historial. Aleshores va decidir donar-li molta feina d'esborrar. Li va deixar un primer missatge al seu mur «HOY ES-TU-DÍA!» i a continuació va «atacar-lo» amb dotzenes de conceptes filosòfics que havien d'estudiar per a l'examen de l'endemà.

La Roxana comença l'atac recordant-li la piràmide de Maslow i segueix amb termes grecs: *mite*, *logos* (raonament), *fisis arkhé* (el principi que explica i ordena la naturalesa) i *caos cosmos* (l'ordre no lineal que no es pot preveure). En l'atac també es refereix a pensadors clàssics com Pitàgores i Gòrgies.

En una de les trobades que feia amb la colla, li vaig ensenyar la captura de pantalla al Jaime, amb la idea de recollir informació per poder-la interpretar.

CRISTINA: También he visto esto... me ha hecho mucha gracia.

JAIME: Ha ha ¡está loca Roxana! me atacó en plan Hermione [porque le borro sus tonterías.

CRISTINA: ¿Hermione?]

JAIME: Sí... la listilla de Harry Potter.

CRISTINA: Ah... pero... ¿cómo que te atacó?

JAIME: Pues mira (*assenyalant la captura de pantalla, impresa*) con palabras del examen de filo /como si tuviera la barita de Harry Potter la muy tonta.

CRISTINA: Ah... ¿y tú qué hiciste?

JAIME: Pues ná... defenderme/. ¡Ahí borrándolo todo como un loco!

(Entrevista 25: 584-592).

La gràcia d'aquesta interacció està relacionada amb el fet de descontextualitzar les paraules cultes del seu entorn esperable, que des dels ulls d'un adolescent seria l'aula, el llibre de text, la boca del professor. El que fa la Roxana és situar aquestes paraules en un marc interpretatiu nou, que és el *facebook*, i relacionar-les amb el món ficcional de Harry Potter, de manera que les converteix en una espècie d'encanteri o d'atac, com

diu el Jaime, i tot això ho fa imitant la veu repellent de l'Hermione, que és molt acadèmica i sempre té tota la informació important.

Aquesta interacció humorística mostra dos aspectes més que són força característics de l'humor entre els estudiants.

En primer lloc, la interacció mostra que, més sovint del que ens pensem, els joves juguen, en el context de les seves xarxes socials, amb conceptes i amb aprenentatges que estan aprenent a les aules. El que és interessant és que se'ls estiguin apropiant a la seva manera, amb la seva llengua, amb els seus jocs i en clau de paròdia. D'altra banda, també és engrescador que, en un moment historicosocial en el qual com a professors i com a pares i mares no sabem gaire què fan els joves a les xarxes socials, l'humor pugui ser un pont d'unió de dos mons que, d'entrada, semblen incompatibles: el món de l'aprendre a l'institut i el món de les xarxes socials.

En segon lloc, aquest exemple també posa sobre la taula la dificultat que té estudiar l'humor que produeixen els adolescents en la seva vida quotidiana. D'entrada, l'humor dels joves està arrelat al seu món i al seu dia a dia, de manera que es necessita molta informació contextual per poder-lo interpretar des d'una mirada externa. A més, allò que els fa gràcia depèn de molts implícits relacionats amb la seva història personal i grupal, amb les seves aficions, interessos i pràctiques d'oci. Amadeu Viana (2004: 23) ho expressa amb altres paraules: «L'experiència còmica està lligada a coses que no es diuen, i per tant, a contextos compartits viscuts pels participants». Tot plegat fa que l'accés a la comicitat dels joves sigui una tasca que s'hagi de complementar amb entrevistes. La incomoditat emergeix quan es crea una situació nova (l'entrevista) amb un nou participant (l'entrevistador/a) en la qual les gràcies passades es dissipen una mica i a voltes esdevenen un tema incòmode de conversa.

El Jaime, quan va obrir el seu *facebook* i va trobar els missatges seqüenciats de la Roxana, de seguida va entendre que la seva amiga l'estava atacant amb una espècie d'encanteri fictici a l'estil de l'Hermione. El Jaime ho va poder interpretar sense dubtar perquè sabia que la Roxana, a la seva vida, davant de situacions que no li agradaven, solia reaccionar, de broma, imitant la veu de l'Hermione i llançant els encanteris en llatí del Col·legi Hogwarts. D'altra banda, també cal dir que la Roxana sabia que

el Jaime tenia creuada la filosofia i que per això va escollir atacar al seu amic amb conceptes filosòfics i no pas amb terminologia d'una altra assignatura. En canvi, per a mi, posicionada externament al grup, inicialment em va costar trobar la gràcia a la interacció. Vaig necessitar les explicacions del Jaime, amb les quals explicitava alguns dels implícits, per recuperar el sentit de la interacció i aproximar-m'hi interpretativament des del punt de vista dels participants.

La gràcia que té degradar la imatge de l'altre

El tercer exemple il·lustra una tercera forma d'humor més grollera que les anteriors, en part perquè es basa en l'atac o deformació de la forma física de l'altre i en la gràcia que té ridiculitzar o degradar l'altre (sempre en clau de joc i de broma). L'exemple triat per representar aquest tipus d'humor està relacionat amb el joc de rol anomenat *Warhammer*.

El Manuel (el pallasso de la colla) i l'Albert (un altre membre de la colla que no apareix a la imatge 1) se solien trobar els caps de setmana per jugar a *Warhammer*, que és, dins del món del rol, un *wargame*, és a dir, un joc de guerra o d'estratègia. El *Warhammer* és un joc de batalles amb miniatures de 30mm d'altura que els jugadors pinten abans de jugar. En cada partida es simula un combat entre diverses unitats militars constituïdes per les miniatures i un escenari de guerra, també en miniatura, que els mateixos jugadors recreen a sobre un tauler de fusta on col·loquen muntanyes, rius, ponts, ciutats, castells, etc.

Els dos amics jugaven a tres versions diferents del joc, cadascuna situada en escenaris narratius diferents, sempre basats en la fantasia d'un món dominat per la màgia i la guerra constants. En la versió clàssica del joc, una catàstrofe ancestral va deixar el món immers en la màgia —una energia molt poderosa— i aquesta va engendrar una multitud de criatures que encara lluiten pel control del planeta. En la versió de *Warhammer 40.000*, la ficció narrativa descriu un futur llunyà que és sinistre i inhòspit. La humanitat és a punt d'extingir-se i l'Imperi de l'Home lluita per sobreviure, defensant-se dels atacs constants d'alienígenes i altres criatures adoradores dels déus del Caos. *El Senyor dels Anells* és una altra

versió del joc amb aventures i batalles estratègiques ambientades a la Terra Mitjana de J. R. R. Tolkien. El joc també permet recrear els fets clau de la trilogia i representar el fastuós univers mitològic de Tolkien.

El Manuel i l'Albert també tenien, cadascun, un bloc o *fitollog* que «engreixaven» a diari. Els seus blocs eren molt populars a l'institut perquè hi penjaven fotografies divertides i comentaris sagaços, i això feia que els seus companys seguissin les seves actualitzacions amb constància i afició. Un dia, de broma, el Manuel va escriure que ell era el «creador todopoderoso» dels blocs. L'Albert es va «picar» i va deixar un comentari al seu propi bloc en el qual afirmava que, de fet, ell era el déu dels blocs. Després va entrar al bloc del Manuel i el va amenaçar: «Ya que eres un dios te podrías haber echo mas guapo...». Unes hores més tard, el Manuel va actualitzar el seu bloc amb un nou comentari titulat «akí ba empezado la guerra!!», i amb aquest acte performatiu va convertir l'espai del bloc en un terreny de combat.

Aleshores, estimulats pel món del *Warhammer*, van iniciar una batalla cibernetica que qui la guanyava rebia el títol de «Déu perfecte». L'objectiu de la lluita era aconseguir el reconeixement de «dios supremo» per part dels seus lectors i amics. La batalla, que va durar un parell de mesos i uns quaranta posts, va consistir a demostrar que l'altre era perfecte, i es van dedicar a penjar «fotos patéticas» de l'altre, moltes manipulades amb *photoshop*, amb la intenció de degradar-ne l'aspecte físic. Aquí teniu un exemple d'això que feien (noteu que la fotografia de la imatge 4 no es reproduceix sencera).

En aquest post, el Manuel, a partir d'una fotografia del seu amic i de l'eina del *photoshop*, li va tallar la cara en dues parts. Després, va agafar-li la part esquerra, la va duplicar creant un efecte mirall i li va tornar a enganxar per comprovar si la seva cara era simètrica o no. Al comentari s'inventa que està replicant un experiment científic que prèviament s'havia validat amb la cara de l'actor Paul Newman, internacionalment conegut per la seva «bellesa clàssica», i que el resultat que havia sortit era que les dues meitats de la seva cara eren perfectes, és a dir, simètriques. El Manuel explica que, quan l'experiment es replicava amb la cara de l'Albert, el resultat és el «careto» de la fotografia exposada; una cara poc

Like 0
 Twittear 0
 0

[Editar](#) [Denunciar](#)

eso es ser perfecto!! (leer el texto sino no lo entenderéis)

señoras i señores!!! esto ke ben viene dado a ke hicimos un experimento!

Paul newman!!! el hombre mas guapo segun muchos!! cuando se dividía la cara en dos i pona las dos mitades izkiertas uniendo la cara!!! osea para kien no lo entienda!! se dividia la cara, eliminava la parte derchea! i la izkierda la giraba i la unia con la otra izkierda!!!

paul newman! al acer esto la cara le salia exactamente =!!! osea ke era perfecto puesto ke las dos mitades eran =est!! pero kuando se prueba con aitor!! sucede lo ke veist!! xDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDDD

bueno!!! espero aberlo aclarado la perfeccion de nuestro amigo!!!!!! ke tengan un buen dia!!!!

2

el 18 abril 2008

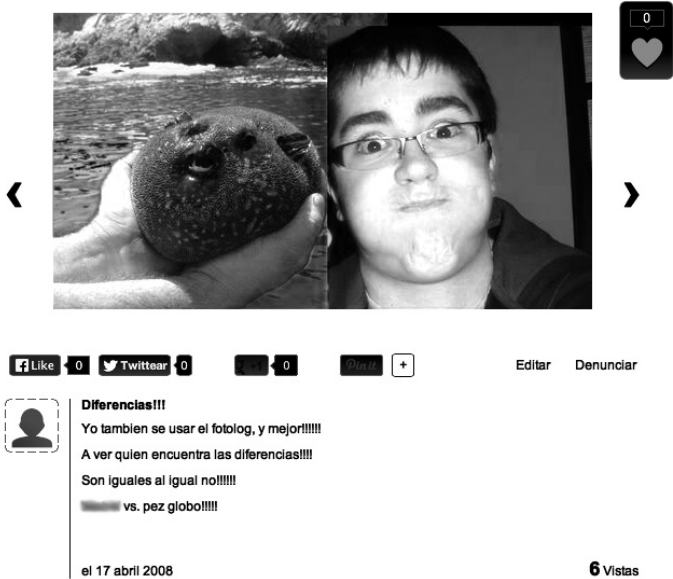
13 Vistas

4. Captura de pantalla al bloc del Manuel

agraciada que no respon als ideals clàssics de bellesa. Tota aquesta argumentació li serveix per convèncer als lectors que l'Albert no es mereix el títol que s'estan disputant. La solidesa de l'argument el porta a acabar el seu comentari amb un nou resultat al marcador: «Manuel 2: Albert 2».

L'Albert, però, com a bon jugador de *Warhammer*, no va donar pas la batalla per perduda i va contraatacar. En aquest cas, dissenya un exercici de «busca les diferències» i demana als seguidors del bloc que busquin les diferències entre un peix globus i la cara del Manuel (imatge 5). Els avisa que l'exercici serà difícil perquè, de fet, no n'hi ha cap.

Aquest tercer tipus d'humor, basat en la mofa, el sarcasme i l'escarni lleugers, està relacionat amb el fet de trencar les convencions socials del retrat i de la fotografia. El que és esperable en un bloc és que s'hi penguin fotografies que generen una imatge positiva de nosaltres i dels altres, i no pas, com fan l'Albert i el Manuel, fotografies patètiques que dividuen imatges negatives dels altres amb la intenció de ridiculitzar-los. Per

5. Captura de pantalla al bloc de l'Albert

suposat, això només té sentit en el context d'un joc en el qual tots els participants en coneixen i accepten les regles tàcites.

Apunts finals

Abans de cloure aquesta ponència, que tenia com a objectiu caracteritzar l'humor d'una colla d'amics a partir de tres exemples representatius del corpus d'anàlisi, caldria ressaltar alguns dels aspectes més interessants de l'humor escrit entre adolescents.

- a. *Les ficcions audiovisuals.* L'humor dels adolescents connecta amb els marcs ficticials que solen consumir a les Nintendo, a les pel·lícules que veuen, als anuncis, a les cançons que escolten, a les novel·les mediàtiques que consumeixen... En aquest sentit, l'humor dels joves és intertextual (Androutsopoulos 2010), i això fa que el

seu humor sigui especialment complex de documentar i difícil d'analitzar, sobretot quan no es disposa d'informació sociològica sobre com viuen les seves vides i quines són les seves pràctiques d'oci i interessos.

- b. *La multimodalitat*. L'humor escrit dels joves és multimodal perquè recorren a diversos formes de representació de l'experiència còmica a partir del text, la caricatura, la música, la fotografia o els recursos característics del llenguatge del còmic. Per tant, en el procés de textualització de l'humor els adolescents juguen creativament amb diversos llenguatges i recursos semiòtics.
- c. *L'humor com a pont*. Alguns dels textos del corpus (vegeu l'exemple «un atac filosòfic al *facebook* del Jaime; imatge 3) suggereixen que l'humor té un paper curiós en el diàleg entre algunes de les coses que els estudiants aprenen a les aules i algunes de les coses que fan en el context de les seves xarxes socials.

Finalment, cal dir que el corpus que s'ha analitzat és limitat: es tracta d'un estudi de cas aïllat i, a més, les dades no es van recollir amb l'objectiu d'analitzar-les des del punt de vista de l'humor. Per tant, per arribar a construir, des de la recerca, un retrat més fi i precís de com és l'humor dels adolescents, calen molts més estudis que puguin analitzar-lo en corpus més extensos, que incloguin dades orals i escrites, i que també considerin variables rellevants com poden ser l'edat, el sexe, la llengua, els grups socials i, fins i tot, els nous entorns comunicatius de les xarxes socials.

I, per acabar, una anècdota. Quan estava preparant la ponència, vaig trucar al Manuel per fer-li consultes sobre alguns dels textos del seu bloc i perquè m'ajudés a escollir-ne un de representatiu. Li vaig explicar que estava preparant una presentació per a un simposi sobre teatre i humor, i ell, sempre tan hàbil amb les paraules, em va suggerir un títol: «Pues les podrías poner a tu presentación ¡*carpe riem!*!».

Jo vaig riure de seguida perquè sabia que el lema de la seva colla, la de l'Arnau, durant els seus anys a l'institut, havia estat el conegudíssim tòpic del *carpe diem*.

Nota bibliogràfica

- Ahern, Laura M. 2001. *Invitations to Love: Literacy, Love, Letters, and Social Change in Nepal*. Ann Arbor: University Michigan Press.
- Aliagas, Cristina. 2011. *El desinterès lector adolescent. Estudi de cas de les pràctiques i identitats lletrades d'una colla d'amics des de la perspectiva dels Nous Estudis de Literacitat*. Tesi doctoral, Universitat Pompeu Fabra. <http://hdl.handle.net/10803/48671> (consultat l'11 de novembre de 2012).
- Androutopoulous, Jannis. 2010. «Localizing the Global on the Participatory Web». Dins N. Coupland, ed. *The Handbook of Language and globalization*, 203–231. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Barton, David, i Mary Hamilton. 1998. *Local Literacies. Reading and Writing in one Community*. Londres: Routledge.
- Baynham, Mike. 1995. *Literacy practices: Investigating literacy in social contexts*. Nova York: Longman.
- Camitta, Miriam P. 1987. *Invented Lives: Adolescent Vernacular Writing and the Construction of Experience*. Tesi doctoral, Universitat de Pennsilvània.
- . 1993. «Vernacular Writing: Varieties of Literacy among Philadelphia High School Students». Dins B. Street, ed. *Cross-Cultural Approaches to Literacy*, 228–246. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cassany, Daniel, Carme Hernández, i Joan Sala Quer. 2008. «Escribir “al margen de la ley”: prácticas letradas vernáculas de adolescentes catalanes». Dins *Actas del VIII Congreso de Lingüística General*. Madrid: UAM. <http://www.lllf.uam.es/clg8/actas/pdf/paperCLG21.pdf> (consultat l'11 de novembre de 2012).
- Cassany, Daniel, i Carme Hernández. 2011. «Internet: 1; Escola: 0». *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura* 53: 25–34.
- Davies, Julia. 2006. «Hello newbie! **big welcome hugs** hope u like it here as much as i do! An exploration of teenagers informal on-line learning». Dins D. Buckingham i R. Willett, eds. *Digital Generations, Children, Young People and New Media*, 211–228. Nova York: Lawrence Erlbaum.
- Gillen, Julia. 2009. «Literacy practices in Schome Park: a virtual literacy ethnography». *Journal of Research in Reading* 32: 57–74.
- Ivanic, Roz, i Mary Hamilton. 1990. «Literacy Beyond School». Dins D. Wray, ed. *Emerging Partnerships: Current Research In Language And Literacy*, 4–19. Clevedon/Philadelphia: Multilingual Matters.

- Knobel, Michele. 1999. *Everyday literacies: students, discourse, and social practice*. Nova York: Peter Lang.
- Finders, Margaret J. 1997. *Just girls: Hidden literacies and life in junior high*. Nova York: Teachers College Press.
- Mahiri, Jabari, ed. 2004. *What they don't learn in School. Literacy in the Lives of Urban Youth*. Nova York: Peter Lang.
- Maybin, Janet. 2007. «Literacy Under and Over the Desk: Oppositions and Heterogeneity». *Language and Education* 21: 515–530.
- Moje, Elisabeth B. 2000. «To be part of the Story: The Literacy Practices of Gangsta Adolescents». *Teachers College Record* 102: 651–690.
- Sanz, Glòria. 2008. *Esriptura jove a la xarxa. Exploració de les pràctiques vernacles adolescents a Internet*. Llicència d'estudis, Universitat Pompeu Fabra. <http://www.upf.edu/grael/LC/biblio/gsmem.pdf> (consultat l'11 de novembre de 2012).
- Shuman, Amy. 1986. *Storytelling Rights: The Uses of Oral and Written Texts by Urban Adolescents*. Nova York: Cambridge Studies in Oral and Literate Culture.
- Thomas, Angela. 2007. *Youth Online. Identity and Literacy in the Digital Age*. Nova York: Peter Lang.
- Street, Brian. 1993. «Introduction: The New Literacy Studies». Dins B. Street, ed. *Cross-Cultural Approaches to Literacy*, 1–29. Cambridge: Cambridge University Press.
- Viana, Amadeu. 2004. *Acròbates de l'emoció. Exploracions sobre conversa, humor i sentit*. Quaderns d'art, símbol i pensament 4. Tarragona: Arola Editors.
- Williams, Bronwyn T. 2009. *Shimmering Literacies: Popular Culture and Reading and Writing Online*. Nova York: Peter Lang Publishing.